

HEDESELSKABETS TIDSSKRIFT

Oplag: 19.800

Nr. 1

20. januar

75. årg.

UDGIVET AF DET DANSKE HEDESELSKAB

1954

naar og hvor
De ønsker det
fra

DVI

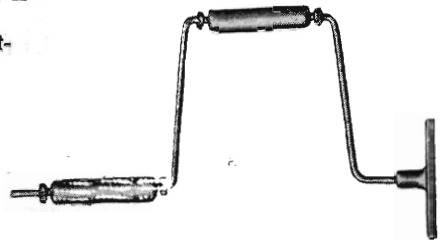
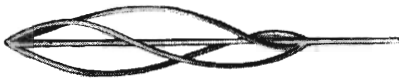
VANDINGSANLÆG
-omgaaende Levering
-forlang Brochure,

DANSK VANDINGS INDUSTRI
PROJEKTERING · FABRIKATION
INGENIØR HOLGER ANDERSEN
SNOGHØJ FREDERICIA · TELEFON ERRITSØ 125

Rensning af drænledninger

foretages bedst med

MULDVARPEN

som består af:

1. en leddet rensestang af fjederstål med patentkoblinger,
2. børsteholder,
3. borsving og
4. borehovede for rørdiametre 2", 4" og 6".

»MULDVARPEN« renses hurtigt og effektivt ethvert drænsystem for okker uden nedgravning til ledningerne, når systemet er til-dannet herfor.

»MULDVARPEN« leveres i standardsæt à ca. 80 m's længde og forhandles af de fleste dræningsmestre i Jylland.

»MULDVARPEN« anbefales af mange kendte landmænd, efter flere års brug.

Forlang prospekt og prisliste m. v.

Dræningsmester **Klaus Jensen**, Lem st., tlf. Lem 102.

Fabrikant **Peder Hansen**, Lem st., tlf. Lem 80.

til

fældning

Den rigtige motorsav
til plantagerne

MOTORSAVE

TYPE **BL** for
EENMANDSBETJENING

Driftssikker -
robust -
praktisk

og

afkortning

Ønsker De arbejdet gjort lettere og fortjenesten forøget, så henvend Dem til vor forhandler
SKOVRIDER AAGE WIELANDT - *Saltø Skovridergaard pr. Næstved, tlf. Bregnebjerg 65*,
der uden forbindende er til tjeneste med tilbud og demonstration af **STIHL MOTORSAVE**

Generalrepræsentant for Danmark ^A/_S **F. L. BIE** Valdemarsgade 14 . København V.

MUNKTELL

100.000 landmænds erfaringer

er grundlaget for konstruktionen
af de nye MUNKTELL traktorer

Siden 1913 har MUNKTELL fremstillet traktorer. De nye typer MUNKTELL traktorer er konstrueret under hensyntagen til mere end 100.000 landmænds erfaringer om traktorer.

1) MUNKTELL type BM 200 med 32 hk benzinmotor er **den lille prisbillige traktor** med den store traktors mange fordele.

2) MUNKTELL type BM 36 med 43 hk lydløs, letstartelig dieselmotor, er **den kraftige 3-4 plovs traktor** for den landmand, der skal anvende sin traktor i 1000 eller flere arbejdstimer årligt. Type BM36 nedsætter Deres årlige driftsudgifter med mindst 2000 kr.

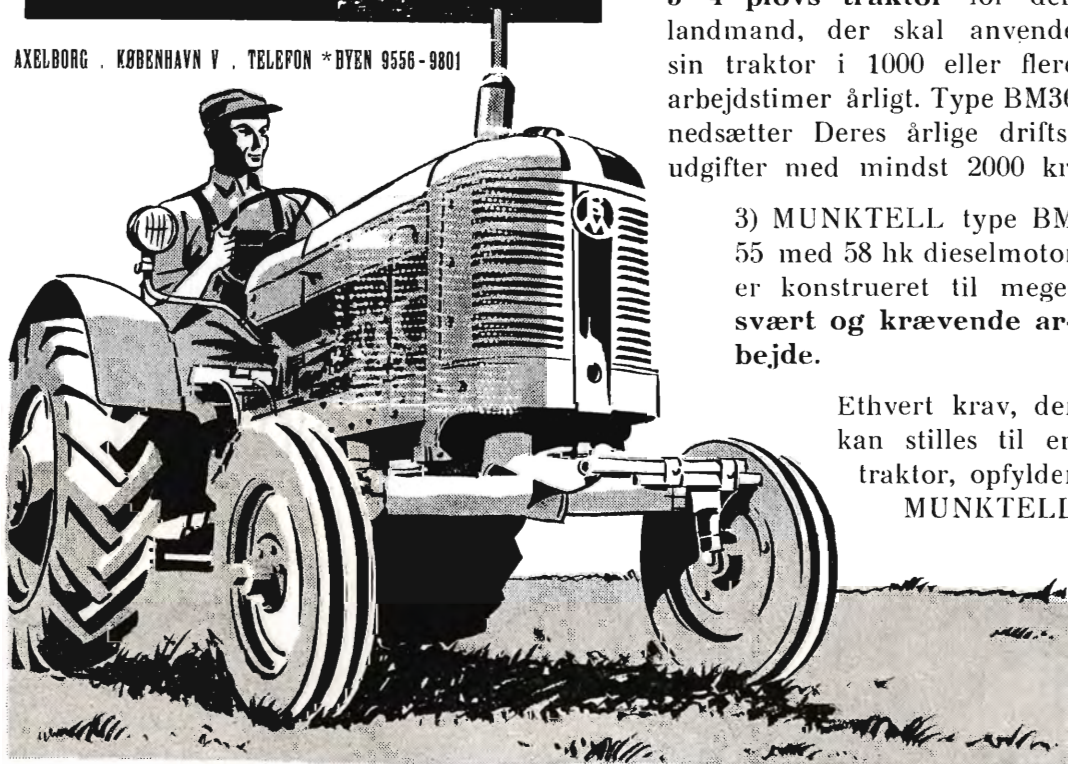
3) MUNKTELL type BM 55 med 58 hk dieselmotor er konstrueret til meget **svært og krævende arbejde**.

Ethvert krav, der kan stilles til en traktor, opfylder MUNKTELL

ANDELS-MASKININDKØB

AXELBORG . KØBENHAVN V . TELEFON *BYEN 9556-9801

A/S TROLDHEDE PLADEINDUSTRI bringer hermed
fabrikkens mange leverandører rundt i de jyske plantager en tak
for samarbejdet i 1953.

Det er hedeplantagernes vækst og trivsel, der har muliggjort ud-
viklingen af den høje kvalitet, der præger de danske

Danatex træfiberplader

OG

Troldtekt træbetonplader

Pladerne fås hos tømmerhandlere

og

forhandlere af bygningsmaterialer

A/S TROLDHEDE PLADEINDUSTRI
TROLDHEDE

SOLUS

Staldgødnings- og mergelspreder

SOLUS er kvalitet!

ALT DETTE

kan De bruge den til:

1. Til udspreddning af naturgødning.
2. Til udspreddning af råkalk og mergel.
3. Til snitning af grøntfoder til ensilering.
4. Til læsning af roer i jernbanevogne.
5. Til opsætning af roebatterier på marken.
6. Til Hjemkørsel af korn og høg m. m.
7. Som tohjulet landbrugsvogn.
8. Som selvaflæsser af roer, kartofler m. m.

Vil De vide, hvordan det går til — så skriv efter gratis ill. brochure med alle oplysninger.

SOLUS

Landbrugsvogn

Vognen med de mange gode egenskaber. Dens specielle styreanordning og det stærke, helsvejsede chasis har en forbavsende smidig manøvrerdygtighed. Den er robust og letløbende som ingen anden arbejdsvogn. Fås i 5 typer: 2, 2 $\frac{1}{2}$, 3, 3 $\frac{1}{2}$ og 4 tons til hest og traktor. Typegodkendt til indregistrering.

Kværnen

En kvalitetskværn uden lige. Den har utrolig stor ydeevne og en usvigelig driftssikkerhed. Derfor er den dansk landbrugs mest anvendte og populæreste kværn.

Traktorvogn

Denne specielle 2-hjulede landbrugsvogn for traktor er anvendelig til alle traktortyper. Den er stærk og letløbende og udelukkende fremstillet af ekstrafine materialer. Fås i 2 størrelser med 2 og 3 tons nyttelast. Typegodkendt til indregistrering.

H. SØNDERBY & Co.

MASKINFABRIK

TARM

TLF. 16-34-179

Verdens
stærkeste
Arbejdstøvle

CODAN

GULD-SEGL
KVALITET

Ellidshøj Kridt- og Kalkværk

v/ C. M. Christiansen, Århus

Telefon Ellidshøj 4 og Aarhus 273 12

Fabrikation af jordbrugskalk samt foderkridtmel

Kjellerup Betonvarefabrik

ved I. T. Birk . . . Telefon 45 Kjellerup

Efter kl. 17: Rødkjærsbro telefon 14

FØRER KUN Δ MÆRKEDE VARER

Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres

FORLANG TILBUD

Frøavlscentret

HUNSBALLE

Holstebro - Tlf. 533

Frøavl og frøhandel

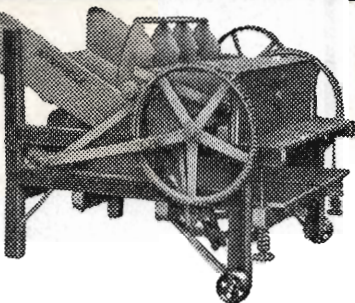
Philipsen & Hall A/S

Sct. Mathiasgade 58 . Viborg

Elektriske anlæg

Vandværksanlæg

Telefon 173 og 174

**DANPRESS
HALMPRESSE**

er den moderne Halmpresse for den, der forlanger mere end det almindelige.

Leveres i 3 Størrelser:

1000 mm — 900 mm og 800 mm.

1000 mm leveres i Standardudførelse med 1 Bindeapparat og i Specialudførelse med 2 Bindeapparater, forlænget Pressekanal og Supportruller for Pressing til Transportballer.

Skriv efter Brochure

Danmarks største Fabrik for Tærskværker, Halmpresser og Kværne

**DRONNINGBORG
MASKINFABRIK**

Specialfabrikation af KU-RA Kuglelejenav for Plove og Radrenseri m. m.

Bjerringbro

Cementvarefabrik

ved Th. Petersen

Telf. 111 Bjerringbro

ALLE

Δ MÆRKEDE RØR

Imprægnerede

og uimprægnerede

Stort lager

Altid leveringsdygtig

Drænrør

efter Dansk Standard

A/S FREDERIKSHOLMS TEGL- & KALKVÆRKER

Islands Brygge 22 - København S - C. 282

Nu har vi arbejdet med Beton i

25 AAR

2. Januar 1929-54

— og det bliver vi ved med !

E. DALGAARD SØRENSEN A/S

AARHUS OG RISSKOV
BETONVARER OG BYGNINGSELEMENTER

EENMANDS-MOTORSAVEN

— den ideelle kædesav

- ✦ Det smalle sværd af fjederstål har udvendigt kædeløb og rundt vendehjul i spidsen.
- ✦ Benzinforbrug: 2-3 ltr.
- ✦ Eet års garanti mod fabriktionsfejl.
- ✦ Vor salgs- og servicevogn kommer over hele landet.

Junior
JOBU
76 cc

Denne model har en 3 hk specialbygget 2-takts benzinmotor med udskiftelig cylinderforing. Maksimal skærelængde: 92 cm. Vægt: 10 kg.

Akts. NORDISK VENDITOR

Tordenskjoldsgade 14 . København K . Telf. *Byen 9825

Vi er leveringsdygtige

i god jordbrugskalk til billige priser fra Aggersund og Lysbjerg kalkværker.

Kalk er nødvendig for jordens vedligeholdelse og forbedring.

Kalk påvirker jordens struktur.

Kalk gavner jordens mikroorganismer.

Kalk er derfor et for plantedyrkningen særlig vigtigt produktionsmiddel, og alle kalktrængende jorder bør kalkes, men ikke blot kalkes, også gødes.

Bestilling på kalk indgives til de landøkonomiske foreningers planteavlskonsulenter eller nærmeste D. A. G.-afdeling.

D. A. G.

Landmændenes egen gødningsforretning

Løve Garn

Aktieselskabet Holger Petersen

Købmagergade . København K.

AERCLIT
DANSK SIKKERHEDSPRÆNGSTOF

Hedeselskabets Tidsskrift

Nr. 1

20. januar 1954

75. årg.

Tidsskriftet udgår ca. 16 gange årligt og sendes uden vederlag til selskabets medlemmer. Annoncer bedes sendt til Hedeselskabets hovedkontor, Viborg. Annoncepris 50 øre pr. mm. Oplag 19.800 eksemplarer. Medlemsbidraget er enten årlig mindst 5 kr. eller en gang for alle mindst 100 kr.

Indhold: En hilsen. — Ved årsskiftet. — Hedeselskabets sølvbøger. — Fredningerne ved Kongenshus. — Initiativet er rigtigt. — Læhegn og læ. — Litteratur: Alheden, med Frederiks sogns historie. — Fra hedespor til hovedvej. — I få ord.

Formanden for hedeselskabets bestyrelse overbragte under nytårskuren selskabets høje protektor Hans Majestæt kong Frederik d. IX Det danske Hedeselskabs bedste ønsker for 1954.

Kongen takkede og bad formanden bringe selskabets medlemmer alle gode ønsker for det nye år.

Ved årsskiftet

Hedeselskabets arbejde har i det forløbne år på alle virkeområder været omfattende og tillige præget af nyt initiativ, der er modtaget med interesse både hos myndigheder og i befolkningen.

Vi kan med tilfredshed se tilbage på det år, der er gået, og idet vi ønsker selskabets medlemmer et godt nytår, refter vi en varm tak til alle, der støtter den gerning i vort samfund, der øves af Det danske Hedeselskab.

Chr. Lüttichau. Niels Basse.

Hedeselskabets sølvbæger

2. juledag overræktes fhv. gårdejer *Peter Myrup*, Højagergaard, Lille Aistrup, Blære, hedeselskabets sølvbæger som anerkendelse for hans indsats som plantningsmand og hedeopdyrker.

P. Myrup overtog i 1898 Højagergaard, hvis samlede tilliggende da var på 162 tdr. ld., hvoraf kun ca. 100 tdr. ld. var opdyrket. Siden blev tilkøbt yderligere ca. 100 tdr. ld. hede, og hele dette areal er forlængst bragt i kultur. Der er overalt merglet, grøftet og drænet, og der er plantet ca. 4 km læhegn. Desuden er tilplantet ca. 4 tdr. ld. dårlig mark og bakkeskrænter. Omkring gården er anlagt en stor og værdifuld frugthave.

Det anerkendes fra alle sider, at P. Myrup har haft en usædvanlig dygtig hjælp og støtte i sin hustru.

Fra Højagergaard er for en del år siden udstykket 2 gårde, hver på ca. 50 tdr. ld., som en søn og svigersøn har fået. Ved overtagelsen af Højagergaard i 1898 var der nogle få heste og ca. 30 kreaturer, medens der nu på den samme jord findes 20—30 heste og ca. 140 stk. kvæg.

Gården blev i sin tid købt for 37 000 kr., hvoraf P. Myrup selv kun ejede 5000 kr. Alt er nu fornyet og i fin stand med gode bygninger og moderne redskaber. 10 børn har hver fået ca. 15 000 kr.

For nogle år siden fik P. Myrup Landhusholdningsselskabets sølvbæger.

Niels Basse.

Fredningerne ved Kongenshus

Den 21. december afsagde overfredningsnævnet endelig kendelse vedrørende fredningerne for arealerne, der støder op til det allerede fredede Kongenshus.

Kendelsen blev i alt væsentligt en stadfæstelse af den af fredningsnævnet for Viborg amt den 21. september 1949 afsagte kendelse, således at alle slugter og skrænter på begge sider af Resen Bæk omtrent fra Grønhøj til Resen og et areal i fortsættelse af Kongenshus vest for Sejbæk—Resenvejen, som tildels er hede, pålægges fredningsservitutter.

De udenfor Kongenshus hermed fredede arealer omfatter ialt ca. 235 ha, og i samlede erstatninger udbetales ialt 94 080 kr., som udredes med $\frac{2}{3}$ af statskassen og $\frac{1}{3}$ af Viborg amtsfond.

Initiativet er rigtigt

I en omtale af hedeselskabets henvendelse til landbrugsministeriet vedrørende tørlægningsmuligheder i søterritoriet skriver »Ingeniøren« i en redaktionel artikel bl. a. følgende:

»Vi føler os overbeviste om, at det initiativ, der her er taget fra hedeselskabets side, er rigtigt og værdifuldt. Teknisk lader disse opgaver sig ganske utvivlsomt løse. Vi behøver blot at henvise til omfanget og den langt vanskeligere karakter af tilsvarende arbejder i Holland og andre steder. Det vil også her være forkert at glemme den kolossale udvikling, der siden krigen har været indenfor alt, hvad der falder indenfor moderne entreprenør-materiel, ikke mindst til jordflytningsopgaver.

Vi vil derfor også tro, at man fra landbrugsministeriets side vil se det værdifulde i, at man i god tid forbereder en række arbejder af denne karakter og som det første skridt i denne forberedelse drager omsorg for, at den nødvendige kortlægning af jordbunden i de pågældende vandarealer kan finde sted. Vi står her overfor en opgave, der kræver handling på længere sigt. Den dag konjunkturerne vender, og man pludselig kommer til at stå med en større arbejdsløshed, er det bedre at have projekter af denne art rede til udførelse end at skulle beskæftige de arbejdsløse med som i trediverne at lave spadserestier i klitterne.«

LÆHEGN OG LÆ

Den 20. december fortalte civilingeniør *Martin Jensen*, København, om læhegn og lævirkning i et lille radioforedrag. Tidsskriftet gengiver her foredraget efter manuskript. Civilingeniør *Martin Jensen* har fortsat afdøde professor Nøkkentveds videnskabelige undersøgelser vedrørende lævirkning, og forbereder for tiden offentliggørelse af sine nu afsluttede undersøgelser, der imødeses med meget stor interesse.

Nogen steder i Jylland venter man med forårsrengøringen, indtil markerne er grønne. — Så længe jorden er bar, er der fare for jordfygning, og kommer der en fygning, så dækkes alt — også inde i husene — med et lag fygemateriale. — Det hjælper ikke at lukke vinduer og døre, for det fine støv skal nok finde ind. Al respekt for besværet med rengøringen efter en jordfygning, det er alligevel den mindste ulempe. Efter en fygning må en del af arealerne såes om; det er et større og dyrere arbejde, og så er der endda endnu værre følger. Ved en jordfygning berøves nogle arealer et muldrag, og det tager århundreder at erstatte dette tab. Og for at gøre ulykken fuldkommen er det ikke engang nogen fordel for de jorder, hvor fygematerialet lægger sig, men i almindelighed en temmelig stor ulempe.

Ved plantning af læhegn kan jordfygning fuldstændig forhindres, og det er egentlig meningsløst, at dele af Danmark med få års mellemrum hærages af jordfygning, for det er sådan, at der skal kun en meget beskedent mængde af læhegn til for helt at fjerne risikoen.

Hvis der står gode 5 m høje læhegn med en indbyrdes afstand på henimod 1 km er der praktisk taget ingen muligheder for jordfygning; — mange steder i Danmark er læplantningen langt mere intens, og der kan være op til 10 gange så mange hegn.

Stormen volder også alvorlige ødelæggelser på afgrøderne. Omtrent hvertandet år kan man læse i aviserne om ødelæggelser i frugtplantager og haver, nedblæst frugt for så og så mange millioner kroner. Overfor en sådan risiko er det fornuftige middel at plante læhegn, og naturligvis bør enhver have eller frugtplantage være læmæssigt sikret. For at dække de i og for sig sarte haveafgrøder mod skader fra vinden må der plantes en ret tæt følge af gode læhegn, men når man tager i betragtning den store værdi, som afgrøderne har pr. arealenhed, kan det indses, at der også er råd til at ofre mere på læplantningen end i rent landbrug.

De skadelige følger af storm er tydelige nok for enhver, der beskæf-

tiger sig med jorddyrkning, men også den almindelige vind, som stryger over Danmark de 300 af årets dage, har visse skadelige virkninger på planterne og for den sags skyld også på de husdyr, der må opholde sig ude.

En vind med en hastighed på 4—5 m pr. sekund virker nu ikke direkte skadelig på planterne, men den har en indflydelse på planternes leveomstændigheder, nærmere betegnet på mikroklimaet, som kan være skadeligt.

I et drivhus er der tydeligvis et andet klima end udenfor. Luften i drivhuset er normalt meget fugtigere end udenfor og er også adskillige grader varmere — selv om der ikke er fyret; — det kan man mærke. Men luften i drivhuset adskiller sig også fra luften udenfor ved et meget højere indhold af kulsyre, hvad man kun kan konstatere ved en måling. Det er også tydeligt, at planterne gror bedre i drivhuset, de må altså sætte pris på den fugtige, varme og kulsyreholdige atmosfære. Lysmæssigt er de ikke bedre stillet end planterne udenfor, snarere lidt dårligere.

I drivhuset er der fuldkommen læ, og det er årsagen til det ændrede klima, som altså er fordelagtigt. At plante læhegn om haver og marker er i virkeligheden at ændre klimaet hen i retning af drivhusklimaet, men man kan naturligvis aldrig nå så udprægede forhold som i et drivhus.

I dagtimerne optager de grønne blade kulsyre fra luften ved at lukke spalteåbningerne op, og så kan det ikke undgås, at der fordampes vand ud gennem spalteåbningerne. Planten transpirerer, og den må føre vand op fra jorden. Inde i et drivhus kan planterne ret hurtigt transpirere luften næsten fuld af vanddamp, og så standser transpirationen omtrent; det er en fordel, både fordi man sparer på vandet, og fordi det skader planterne at transpirere stærkt. På friland, men i et område, der er beskyttet af læhegn, danner der sig et fugtigt luftlag mellem bladene, og derved formindskes transpirationen. Men hvor der ikke er læ, vil vinden stadig blæse den fugtige luft væk, og så må planterne afgive store vandmængder.

Det er noget tilsvarende med varmen. Om dagen får luften varme fra jordoverfladen — jordoverfladen får varmen fra solen — og derfor er der næsten altid varmest i luftlagene nærmest jordoverfladen. Hvis der er læ, danner der sig et tykt lag af varmere luft lige over jordoverfladen, altså omkring og over planterne; men hvis det blæser, bliver laget snart hvirvlet op i højere luftlag, og samtidig hvirvles der koldere luft ind mellem planterne.

Det var lidt om de gode virkninger af læplantning. Men der er også skadelige virkninger.

I læ er der som sagt et klima, som planterne trives godt i, men når planterne trives godt, så trives også en del plantesygdomme godt, de sætter pris på den rolige, varme og fugtige luft i læzonen. Det ser dog ud til, at

risikoen for plantesygdommene først forøges mærkbart i områder, der er overforsynet med læhegn.

Så er der noget med nattefrost og læhegn, men det er temmeligt indviklet. Under visse omstændigheder er det ligegyldigt for nattefrosten, om der er læhegn eller ej; under andre omstændigheder er der større fare for nattefrost, hvor der er læhegn, og under atter andre omstændigheder beskytter læhegnene mod frostskafer. Jeg vil kun tale om en enkelt situation. Hvis et gartneri eller en frugtplantage ligger på den nederste del af en bakkeskråning, kan der danne sig søer af iskold luft langs hegnene; det må derfor anbefales at slå huller i hegnene. Hvis arealet ligger i bunden mellem bakker sådan at den kolde luft alligevel ikke kan flyde bort, hjælper det ikke at lave sluser; tværtimod, så må man hellere prøve at standse luften på det øverste hegn ved at gøre det så tæt som muligt.

Det er vanskeligt at beskrive læhegnene i ord, der burde anvendes fjernsyn, så man kunne se, hvordan de gode og dårlige hegn ser ud.

Den bedste samling billeder af læhegn og bedømmelse af deres lævirkning findes i et par gamle numre af Hedeselskabets Tidsskrift, et fra 1938 og et fra 1940, og de, der er interesserede, kan dér se en samling typiske hegn, der er så omfattende, at man ud fra dem let kan danne sig en idé om, hvordan et godt læhegn skal være.

LITTERATUR

Alheden, med Frederiks sogns historie,

af lærer Vald. Andersen, Bække,

(Konrad Jørgensens Forlag, Kolding, 288 s., ill.).

I fjor sommer udsendte lærer Vald. Andersen en smukt udstyret og meget læseværdig bog på næsten 300 siden om *Alheden*. Hovedvægten i arbejdet er dog lagt på den tilknytning, der er til *Frederiks sogn*, således at bogen først og fremmest er en udførlig sognehistorie.

Det er et stort arbejde, der her forelægges offentligheden, og det rummer forholdsvis meget mere af interesse for en bredere læsekreds end en sognehistorie almindeligvis gør, idet tilknytningen til *Alheden* og historien omkring den altid har været godt læsestof, i hvert fald siden St. Blicher fortalte sine noveller fra disse egne første gang.

Vald. Andersen har samlet det meste af det tilgængelige stof om *Alhedens* historie. Han fortæller om navnets oprindelse, om den gamle kgl. vildtbane, om stridighederne om kronegodset, om matrikuleringen, om de første undersøgelser af hederne før 1750, og her dukker alle navnene op fra hedeopdyrkingens første år: Hans de Hofmann, Justi og von Kahlen

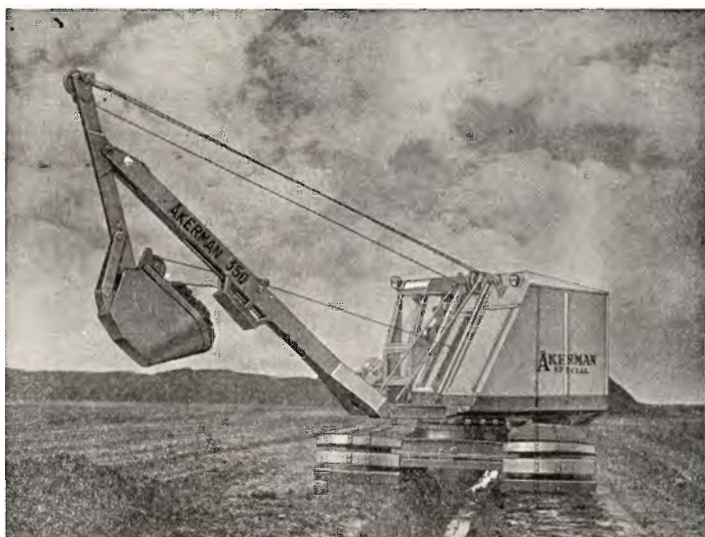
ÅKERMAN

350

»special«

for

GRØFTER
DRÆNING
LANDVINDING

Den danske gravemaskine

A/s Aarhus Staalskibsværft

Tlf. 22644

Telgr.: Shipyard

Skive Cementstøberi

KNUD ØSTERGAARD
Telefon 921

Normrør

med garantimærket \triangle
Imprægnering
Brønør

H. Struers kemiske Laboratorium

Apparater
Instrumenter
Glasvarer
Kemikalier

Leverandør
til hede-
selskabets
laboratorier

AARHUS
4748

KØBENHAVN
C. 1402

ODENSE
3602

SIN

Livsforsikring
Livrenteforsikring
Ulykkesforsikring
Ansvarsforsikring
Hospitalsforsikring
Grundejerforsikring
Automobilforsikring

tegner man

NORDISK

Livsforsikrings-A/S af 1897

Ulykkesforsikrings-A/S af 1898

Hovedkontor:

St. Kongensgade 128 - Grønningen 17, København K. - Telefon 2860

Indhent tilbud

Vestjysk Trælasthandel

Varde
Betonvarefabrik

H. Kunø og Aage Pedersen
Varde . Tlf. 619 - 620

Landbrugsrør
(drænrør)

efter Ingf. normer.

FORLANG TILBUD

**Stenstrup og Odense
teglværkers kontorer**

Stenstrup - Telefon nr. 19

Prima drænrør

SKOVFRØKONTORET

Lavere Priser

paa Landbrugsprodukterne

kræver

større Produktion

brug Trifolium Frø

Egen markkontrolleret Kontraktavl paa Stamfrø af de bedste 1. Kl. Stammer fra Tastrupgaard og fra andre Frøforædlere.

Vor 81. Prislister foreligger og tilsendes gerne paa Forlangende. Henvend Dem til vore Forhandlere eller Kontoret.

4 % Kontantrabat 3 % Mængderabat

AKTIESELSKABET

TRIFOLIUM FRØ

KØBENHAVN

RANDERS

Stenvad

Cementstøberi

Telf. 6 Stenvad

Arnold Westmark

Alle \triangle mærkede rør føres
Altid leveringsdygtig

Til alle slags bygninger

DANSK

ETERNIT

TAG- OG VÆGBEKLEDNING

DANSK ETERNIT FABRIK A/S
AALBORG

SALGSKONTOR:
KAMPMANNSGADE 2 . KBHVN.V
TELEFON: CENTRAL 3785

Brostrøms

Planteskole

VIBORG
ved C. Nielsen
Telefon 42

leverer alle planter for
HAVE, MARK og SKOV
Hårdføre og veldrevne arter
for ethvert formål

Krogsgades
Cementstøberi

v/ J. C. Halvorsen & sønner
Kontor:
Dannebrogsgade 22, Aarhus
Telefon * 2 55 99

Ny fabrik i Vejlbj

Alt i betonvarer D. S. 400

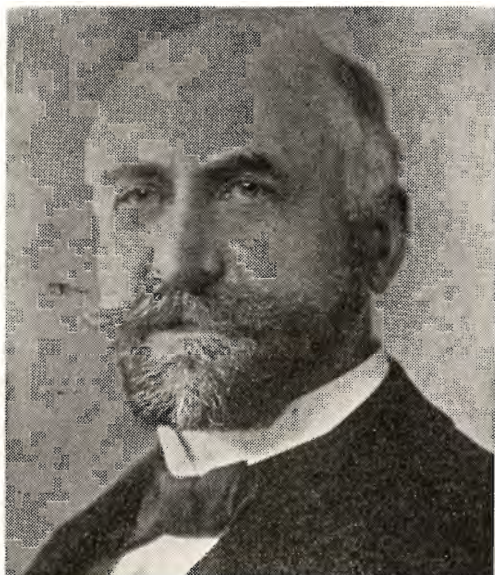
Forsikring skal man ha' . .

BALTICA

CLOC

Liqueur
Gin
Whisky

m. fl., så man får en udmærket oversigt over sammenhængen i udviklingen. De fleste oplysninger herom stammer fra *Jeppes Aakjærs* flittige samlinger i »Af min Hjemstavns Saga«, men der er dog også adskilligt nyt. Alene det, at det hele her fremkommer i een bog sammen med en — vistnok for første gang trykt — næsten fuldstændig beretning om kolonisationsforsøgene i tiden 1754—68 og udviklingen senere hen, er af meget stor interesse for en

*Kommissionsråd Hans Dall, Hamburg,
der anlagde Renparken ved Kongenshus og i
1913 byggede den nuværende hovedbygning.*

læser, der ønsker at få sin viden kompletteret. Afsnittet om »Kartoffeltyskerne« og deres historie fylder således godt et halvt hundrede sider.

Et supplerende afsnit fortæller om »Kongenshus« i kommissionsråd Hans Dalls og Johs. Bechs tid. Vald. Andersens skildring af denne i sin tid stærkt diskuterede »Affære om Renparken« er udførlig og imellem linierne læses adskilligt mere. Det havde været et plus for denne omtale, om forfatteren havde tegnet et klarere billede af *Hans Dall*, som ganske afgjort var en velmenende mand, der først og fremmest ønskede at udrette noget på heden til gavn for det danske samfund. Det var ikke pengespekulationer, der havde lokket ham, men tro — måske en meget naiv tro — på Johs. Bech og rensdyrene. Hans Dall blev skuffet og misbrugt og hans navn blev i ufortjent grad beklirket. Det var en ærlig indsats af en offervillig og ideelt tænkende mand — måske havde han drømt om at skabe sig et navn i Danmark, som en anden hamburgdansker, generalkonsul Pontopidan havde gjort før ham. I stedet blev Hans Dall plyndret for meget

store penge og genstand for en billig kritik. Det burde vist også være nævnt, at en mængde af egnens beboere havde meget at sige ham tak for privat.

I bogens omtale af Frederiks sogns præster omtaler forfatteren pastor *Carstens* (1832—1845) fortjent, men pastor *P. D. Østergaard* (1896—1920), som forfatteren antagelig selv har kendt, får derimod kun nogle almindelige linier, og spørgsmålet er dog vist, om ikke *P. D. Østergaard* havde langt større vingefang og udrettede mere for sin egn, end den anden. *P. D. Østergaard* var foregangsmand og uhyre initiativrig på mange felter. Det var således ham, der gav stødet til oprettelsen af »Hedebruget«. *Carstens* var først og fremmest skrivebords-kritikeren for hvem blækket flød let. *Østergaard* var praktikerens og har da også fået sin sten i Kongenshus Mindepark.

— — —

Alheden er en god og interessant bog, velforsynet med kildehenvisninger og registre. Den anbefales. H. S.

Fra hedespor til hovedvej

Træk af trafikens udvikling

Af konsulent *Th. Th. Hove*.

Vejnettet, som vi kender det i dag, er af nyere dato. Behovet efter faste vejruter opstod først, da de spredte beboelser samledes i mindre samfund, og der blev indledet en indbyrdes byttheandel mellem disse.

Vejene fulgte terrænet og snoede sig udenom de af naturen opstillede hindringer. Midt ned gennem Jylland løb hærvejen, halvøens 1000-årige alvej, benyttet af pilgrimme fra hele norden på rejsen til det hellige land, tiltrampet af middelalderens troppekontingenter og de senere, fredelige stuedrifter.

Hjulsporene skar sig igennem lyngskjolden, og der opstod dybe hulveje over bakkedragene. Blev et spor dårligt, kørte man ved siden af, der var plads nok.

Århundreder gik. Spor udviskedes af lyngen, men der var stadig et nyt til at angive den oprindelige retning.

Den første opmåling af landevejene fandt sted på foranledning af *Ole Rømer* i 1698, og fra den tid stammer de ældste milepæle, der nu næsten alle er borte. De smukke sten med kongernes kronede navne-ciffer var udført i granit, enkelte i norsk marmor. Fra *Frederik den Femte* og fremefter var de med til at give landevejen et officielt stempel.

Så sent som i 1761 begynder der at komme system i vejbygningen, idet *Frederik den Femte* dette år resolverer, at der i alle rigets provinser skal

anlægges nye landeveje. Da man ikke mente at have tilstrækkelig kvalificeret arbejdskraft herhjemme til at planlægge og lede arbejdet, blev der hentet 3 ingeniører fra Frankrig, og der udarbejdedes forslag til de forestående vejanlæg, der skulle bestyres af ingeniørkorpset i forbindelse med pionerkorpset.

Når det blev 2 militære korps, som kom til at stå for vejarbejdet,

Gamle vejspor i heden.

skyldtes det den vægt, der netop blev lagt på vejenes betydning i militært øjemed.

Arbejdet med vejene skred nu langsomt fremad, og i 1778 blev der nedsat en general-vejkommision til at gøre udkast til vejarbejdernes fortsættelse. I 1785 oprettedes et særligt vejkorps, der i 1833 indlemmedes i ingeniørkorpset, men vedblev at høre under rentekammeret.

Vejarbejderne udførtes dels ved naturalarbejde og leverance in natura af de pågældende egnes hartkorn og dels ved militær kommando.

Naturalarbejdet var forståeligt ikke yndet af bønderne. Eksempelvis hører vi i 1804, hvorledes bønderne i Vridsted får en kraftig anmodning om at fylde godt med lyng i Viborg-vejen, særlig den lyngbakke nord for Hagebro. »Aa, nej, Aa nej«, sukker de i Vridsted, »vi har mænd ikke Lyng nok«.

Bøndernes mange klager over naturalarbejdet fik i 1819 til følge, at det blev forbudt at fordre arbejde i høst- eller såtid; men det var dog først så sent som i 1841, at de helt slap af med denne form for arbejdsydelse. Fra dette år blev al vejarbejde henlagt under ingeniørkorpset, og pengemidlerne stillet til rådighed fra den nærmeste amtstue.

Som allerede nævnt påbegyndtes hovedlandevejsanlægene i 1761, og der blev udrettet ikke ubetydeligt, navnlig på Sjælland, i tiden indtil 1800.

I Jylland blev der fra 1800 til 1840 anlagt 13 mil og 3855 favne landevej og bygget 20 broer.

Det var dog ikke nogen virkelig rationel vejbygning, der fandt sted. Behandlingen var for overfladisk, idet det viste sig, at de fleste vejstrækninger, der blev anlagt i denne periode, senere måtte grundforbedres.

I 1828 foretog historikeren Christian Molbech en rejse gennem Jylland, og han giver et billede af Viborg—Løgstør landevej, der er ret karakteristisk for tiden:

»Denne Vej, som dog er en Slags Landevej fra Viborg til Løgstør, er den sletteste, jeg nogensinde her i Landet har kiendt, og faa Steder udenfor Danmark har jeg vel prøvet nogen værre. Hvorledes man Foraar, Efteraar og i Sludvintre kan færdes paa denne Vej, som midt om Sommeren knap var at passere, maa Jyderne forstaa. Paa to Steder kom jeg igennem dybe Huulveje, af hvilke den første og kortere befandtes saa snever, at begge Hjulnav bogstaveligen berørte Bakkens Sider. Saaledes har man her i det mindste den Fordel, enten slet ikke at kunne vælte, eller dog uden Fare for de Rejsende — men des mere for Vognen.«

Om vejene omkring Spentrup skrev *Blicher* i 1840 en artikel i *Jyllandsposten*, hvor det bl. a. hed: »Vej Nr. 6 skulde føre til Nabosognet Hald, men kan, hele Aaret igennem føre til Halsbrækning. For mit eget Vedkommende var Sagen just ikke saa vigtig, thi om en Præst brækker Halsen, kan man faae ti for een i hans Sted. Men disse nedersachsiske Veie ere, med Undtagelse af Nr. 2, ogsaa Jordemoderveie, og naar hun skal hentes i en Fart, og — som oftest er Tilfældet — om Natten, da staaer baade hendes Liv og Tvendes paa Spil. Vel har hun ved mangeaarig Praxis faaet saadan Øvelse i Væltning, at hun heri vist overgaar alle andre Jordemødre, men hun har dog hverken sit eget Liv assureret, ei heller Barselkønnen med respective Fostere.«

Ja, vejene var i sandhed elendige, men det lysnede dog. Fra 1841 til 1868 fik Jylland anlagt 85 mil og 937 favne til en udgift af 4 584 919 rigsdaler.

I Viborg amt, der er det jyske amt, som i forhold til arealet har de fleste landeveje, fandtes i 1869 kun 2 »meget gode« landeveje, nemlig Viborg—Randers (nordre vej) og Viborg—Holstebro. Ved »meget gode« forstås veje af 14 alens bredde og forsynet med paklag eller bane af 8 tommers tykkelse.

De andre hovedveje i Viborg amt: Viborg—Skive, Viborg—Hobro, Viborg—Aarhus, Viborg—Vejle havde en vejbane med 5 tommers tykkelse af grus, og de blev vedligeholdt ved udfyldning af sporene. Vedligeholdelsen tilfaldt amtet.

Med loven af 21. juni 1867 kom vejvæsenet ind under de nugældende forhold, hvor landevejene bestyres af amtsrådene og bivejene af sognerådene.

Der skulle imidlertid gå adskillige år under den nye administration,

før virkelige reformer fandt sted. Amtsvejsinspektør *Winkel* — i en år-række ved Københavns amts vejvæsen — skriver i sine erindringer om forholdene, da han i 1886 blev udnævnt til amtsvejsinspektør følgende: »Der var et stærkt Skær af noget umoderne over Vejvæsenet dengang og i mange Aar derefter; Vejenes Tid var forbi, Diligencerne var Musæumsgenstande,

Hans Smidth: En fremmed spørger om vej.

og Vejvæsenet noget man affandt sig med nærmest som et Slags nødvendigt Onde, man ofrede det mindst mulige paa, de havde jo ingen Fremtid. Nej, Jernbanerne var Fremtidens Landeveje, Jernbanerne havde hele Regeringens og Rigsdagens Interesse, men Landevejene kunde man roligt overlade til Amtsraadene, og de nød ikke paa langt nær den Anseelse, de har nu.« Denne kamp med banerne var årsag til, at der i slutningen af det 19. århundrede ikke blev anlagt mange nye landeveje. De, der kom til, blev nærmest anlagt for at skaffe bedre forbindelse til jernbanestationerne.

Men landevejsnettet bredte sig dog trods modgangen langsomt over landet og skabte voksende muligheder for ny landvinding.

Vejene var som blodårer, der bragte nyt liv med sig. Men så det på Taphede øst for Viborg. Før 1854 lå der et enkelt hus på den store flade, men da den nye Viborg—Randers landevej var anlagt, opstod der hurtigt 50 gårde og huse.

Dalgas, der jo var gammel vejingeniør, var klar over vejenes betydning for hedens kultivering, og allerede i 1865 slår han i *Berlingske Tidende* til lyd blandt andet for deres udbygning. Det var derfor ret naturligt, at han i hedeselskabets første love under selskabets formål også fandt anledning til at indflette en paragraf om arbejdet med vejbygningen.

Hans Smidth: På fodtur i heden.

Da *Hedebruget* på et senere tidspunkt oprettedes, var man også her villig til at gøre en indsats for vejene ved ikke alene at give støtte til forbedring af eksisterende veje, men også til etablering af helt nye veje, der strakte sig ud i hedebladerne, således at disse kunne blive opdyrkningsmodne.

Omkring 1900 fandtes udelukkende makadamiserede landeveje eller slet og ret grus- eller jordveje. Betegnelsen, makadamiseret, hidrører fra Mac Adam, der i 1819 udgav en bog om vejteknik, som skulle gøre hans navn verdensberømt.

De makadamiserede veje bestod af et fundament af større sten med dæklag af skærver, der blev gruset og tromlet.

Tromlingen blev foretaget med stentromle trukket af 4 heste, eller man lod blot færdslen selv tromle vejen. I 1894 indførtes den første damptromle i Københavns amt. Damptromlens indførsel var revolutionerende for vejarbejdet, og man undres over, at der ikke langt hurtigere kom flere til landet. 1897 fandtes stadig kun een, 1917 var der 30, og i 1927 kørte der ca.

200 maskintromler på vore landeveje. Nu har snart hveranden lille kommune sin egen maskintromle.

Den tiltagende færdsel på landevejene begyndte at stille større krav til disse, og da så motorkøretøjerne kom frem i begyndelsen af det 20. århundrede, blev det rent galt. Af nedenstående tabel får man et indtryk af, hvilken rivende udvikling der var indenfor den motoriserede færdsel.

	<i>Automobiler</i>			<i>Motorcykler</i>		
	Jylland	Øerne	Ialt	Jylland	Øerne	Ialt
1909.....	151	536	707	1330	2137	3467
1910.....	233	764	997	1289	2189	2738
1920.....	5941	11716	17657	4215	7967	12182
1930.....	43437	66887	110324	7854	15495	23349
1940.....	62551	99946	162497	10253	19699	29952
1950.....	73546	105922	179468	17264	23664	40928

De mange motorvogne var ødelæggende for den makadamiserede vej, idet gummihjulene sugede grusbelægningen bort fra skærverne. Det blev derfor nødvendigt at finde på en overfladebehandling for at hindre denne nedbrydning af vejen.

De første forsøg med overtjæring af makadamiserede veje fandt sted i København og på Frederiksberg i 1907, og i 1910 overtjæredes de første landeveje i Ribe amt.

Chaussebrolægning var slået godt an i tiden inden den første verdenskrig, den kunne holde til motortrafikken; men den var både dyr og langsommelig.

I 1919 blev der foretaget forberedende forsøg med en vej af cementbeton, og i 1923 åbnedes de første vejstrækninger af dette materiale i Viborg og Ringkøbing amter.

Mange nye vejmaterialer vandt efterhånden indpas, og efterfølgende tabel giver et billede af vore veje i dag.

Når vejbygningen overhovedet kunne følge med tempoet i udviklingen, skyldtes det de rigelige pengemidler, der gennem motorafgifterne strømmede ind i de slunkne pengeskasser på vejkontorerne.

Den første motorlov kom 1913 og blev fornyet i 1918, men navnlig den reviderede motorlov af 6. maj 1921 skaffede pengemidler, der fordeltes til kommunerne, hvor de blev båndlagt til forbedring og vedligeholdelse af vejene. Ved loven af 1930 forøgedes vejfondens midler ganske betydeligt.

I finansåret 1949—50 løb de samlede afgifter af motorkøretøjer og benzin op i 256 millioner kroner.

Vor tids belastning og hastighed ved kørselen satte nye krav til selve vejens konstruktion, men vejingeniørerne fulgte med. I grusgrave og sten-

Landeveje og biveje 1. januar 1951.

	Landeveje			Biveje		
	Jylland km	Øerne km	Ialt km	Jylland km	Øerne km	Ialt km
Alm. brolægning	1,9	2,0	3,9	5,1	11,0	16,1
Chaussebrolægning . .	538,9	178,8	714,7	9,7	6,3	16,0
Cementbeton	115,0	139,4	254,4	12,2	8,1	20,3
Støbeasfalt	—	4,2	4,2	0,7	0,4	1,1
Asfaltbeton	93,6	25,8	119,4	16,6	13,4	30,0
Tæppebelægning	1262,9	593,2	1856,1	1213,5	1228,3	2441,8
Tjærebeton	4,6	20,3	24,9	—	—	—
Asfaltmakadam	—	6,8	6,8	—	2,6	2,6
Toplags eller overflade- behandlet makadam	2896,2	2270,6	5166,8	3286,5	6418,2	9704,7
Alm. makadam	19,7	0,4	20,1	9590,4	5644,1	15234,5
Singles eller grus	7,8	10,0	17,8	12128,5	1113,1	13241,6
Jordveje	—	—	—	4300,8	93,3	4394,1
	4940,6	3248,5	8189,1	30564,0	14538,8	45102,8

brud arbejder mægtige sorteringsanlæg og stenknusere, og hen ad landevejen ruller den selvtransportable blandingsmaskine, der efterlader den færdige vej bag sig.

Den 20. marts 1937 blev der givet regler om afmærkning af 18 hovedveje, og landevejen har hermed indtaget sin naturlige plads, som det vigtigste bindeled mellem byer og landsdele i overensstemmelse med tidens krav.

Færdselen på landevejene var i den ældste tid kun ringe, og det var først med postvæsenets oprettelse i 1624, at der overhovedet begyndte at blive tale om nogen planmæssig befordring fra sted til sted.

Den første posttur gik een gang ugentlig fra København til Hamborg over Middelfart og Kolding.

I Jylland blev der etableret forbindelse mellem Kolding og Aalborg over Viborg, mellem Kolding og Randers over Vejle og mellem Horsens og Aarhus samt mellem Kolding og Ribe.

Forbindelsen skete ved gående bude, og der var kun tale om brev-befordring.

I 1653 kommer så en »agende« post en gang ugentlig på ruten København—Hamborg, og denne skulle befordre rejsende og gods.

1685 indførtes ridende post på de jyske ruter, men først i 1749 kom Vendsyssel med ind under postruterne, og endda kun østkysten.

De »agende« poster var forpagtet bort til private personer, men i 1777 overtager postvæsenet selv driften, og endelig i 1798 kommer så den første diligence igang, to gange ugentlig mellem København og Helsingør, og

DEN NYE
GRAVEMASKINE
P.M.12

— en gravemaskine i mellemstørrelsen — den størrelse, der er mest brug for ved de fleste jordarbejder her i landet. — Den opfylder alle de krav, der stilles til en moderne gravemaskine.

FORLANG PROSPEKT OG TILBUD

TEKNISKE DATA

Højdeske	400 l.	Gitterudlægger.....	9 og 11 m
Dybdeske	400 l.	Arbejdsvægt	ca. 12 t.
Slæbeskovl.	400 l.	Larvefodstryk.....	ca. 0,53 kg/cm ²
Grab.....	200 og 300 l.	Motor	27—30 hk.
Kombineret højde- og dybdeske	400 l.	Kørehastighed.....	1,2 og 2,6 km/time
		Krørehastighed.....	5,1 omdr./min.

PEDERSHAAB MASKINFABRIK A/S

BRØNDERSLEV - Tlf.*450 . Tilgr.: Cementindustri

KØBENHAVN Rosenborggade 1, tlf. c. *14066
AARHUS Parkallé 15, tlf. *31400

AALBORG Nyhavnsgade 26. tlf. *7150
HJØRRING Østergade 33, tlf *1660

Alt i prima røde drænrør.

Silkeborg, Herning og omliggende teglværkers salgskontor

Torvet 6, Silkeborg

Telefon 1200

repræsenterende følgende værker:

A/S Lysbro Teglværk.
De Forenede Teglværker,
Lysbro.
Bøglild Teglværk, Lysbro.
Vinderslevgaard Teglværk.
Paarup Teglværk.

Bjødstrup Teglværk.
Gjern Teglværk.
Visgaard Teglværk.
Højriis Teglværk, Ikast.
De Forenede Midtjydske
Teglværker, Herning.

A/S **Skive Markfrøkontor**

Grundlagt 1896
Telefon 94 Skive
FRØAVL . FRØHANDEL

**Viborg Andels-
Svineslagteri**

vore udsalg bring. i erindring
Telef. 137 og 779

**Skovarbejderskolen
i Kagerup**

afholder kursus i brug og vedligeholdelse af motorsave fra 20. jan.—3. febr. 1954. Almindeligt kursus afholdes fra 10. febr. til 10. marts. Skovarbejderskolen påtager sig at fremskaffe skovningsværktøj og alt værktøj til filevæksteder. Skovsavsopsmergles for kr. 7,— pr. stk. og files for kr. 10,— pr. stk. Filing tages kun i meget begrænset omfang. Ved indretning af filevæksteder er Skovarbejderskolen til rådighed med råd og vejledning. Skovarbejderskolens nye vejledning i brug og vedligeholdelse af motorsave fås for kr. 1,00 pr. stk. + porto.

Skovarbejderskolens telefon:
Hillerød 1986 og Helsingø 302u.

P. t. v.
Iver J. Nissen.

L KRISTENSEN

REMIINGTON OG REMTOR
SKRIVEMASKINER

DANMARKS ÆLDSTE
SKRIVEMASKINE-FIRMA

FREDERIKSBERGGADE 1 A
KØBENHAVN K.

FRØKONTORET

(for undersøgt markfrø)
— Grundlagt 1887 —

KOLDING
Telefon 43

Aktieselskabet

GYRO

Skive Jernstøberi
og Maskinfabrik

Levering af kunstgødning til brug i foråret 1954

Forbruget af kunstgødning i Danmark androg i 1952-53 ca. 1,4 mill. tons, og der er gjort udvej for at fremskaffe endnu mere til brug i 1953-54. Men rettidig levering kan kun forventes, såfremt alle, der endnu ikke har taget gødningen hjem, gør dette så snart deres leverandør kan levere den, hvilket vi indtrængende må tilråde.

Kun på denne måde kan de overfyldte gødningspakhuse aflastes, således at der bliver plads til nye tilførsler, hvilket er en betingelse for, at kunstgødningen ikke kommer for sent frem til anvendelse i foråret.

**De landmænd, der følger dette råd,
undgår de ærgrelser og tab,
som en for sen levering forvolder.**

Dansk Andels Gødningsforretning. — E. Lunding A/s.

Norsk Hydros Salgskontor for Danmark A/s.

Det danske Gødnings-Kompagni A/s.

året efter åbnes ruten mellem København og Korsør een gang ugentlig. 1834 kom diligencen igang på hovedruterne.

Man var glad for diligencerne, og en gammel dame, der i 1834 rejste fra København til Odense, giver sine følelser udtryk i følgende linier:

»At se den brede gule Karosse med Kupeen foran, de store Lygter, den

Hans Smidth: Et møde på vejen (Hirschsprung).

statelige højrøde Kusk og 4 Heste svinge ud af Postgaarden paa Købmagergade, maatte gøre en Dansk varm om Hjertet og overtøde ham om, at man fulgte med Tiden.«

Foruden postvognen, hvor rejsende og rejsegods medførtes for postvæsenets regning, kom der også dagvogne igang for de private kontrahenters regning. Det var ikke ualmindeligt at se et helt vogntog på 7—8 vogne rulle hen ad landevejen.

Disse rejser med post- eller dagvogne har ikke været ene fornøjelse, og talrige af datidens skribenter fortæller da også om ulidelige ture i vinterens kulde, hvor de rejsende, stivfrosne, viklede ud ved hvert bedested for at skylle en varm drik ned og således hente kraft til de næste strabadser.

Men også postvognenes tid ebbede ud, og den sidste personpost, Vejle—Jellinge—Brande, blev nedlagt 1911.

Det var jernbanedriften, der kom til at fortrænge postvognene. Efter

at James Watt i 1784 havde fået patent på den første bevægelige dampmaskine, og Georg Stephenson konstrueret det første lokomotiv, bredte det nye trafikmiddel sig over Europa, og navnlig så man i Danmark med ængstelige øjne på Nordtysklands jernbaner, der kunne true Øresundstrafikken.

Der blev derfor i 1835 nedsat en kommission til at undersøge mulighederne for oprettelse af en jernbane mellem Nord- og Østersøen over dansk territorium, og resultatet blev, at ruten Altona—Kiel kunne åbnes 1844 under navnet »Kong Christian den Ottendes Nordøstersøjernbane.«

Dette var indledningen til den nye tidsalder for trafikken her i landet. Snart fulgte nye ruter efter. 1849 blev banen København—Roskilde fuldført, og 1856 fortsattes den til Korsør. At det nye trafikmiddel vakte opsigt, er ikke mærkeligt, det var ikke mindre end en revolution. Fra H. C. Andersens første jernbanerejse i Tyskland 1840 citeres følgende linier:

»Og nu denne Damp og denne Susen i Forening med Trængselen for at faae Plads, denne Stank af Tælle, Maskinernes taktmæssige Gang og den udladte Damps Piben og Snøften forstærkede Indtrykket, og er man her, som sagt, for første Gang, da tænker man paa at vælte, brække Arme og Been, springe i Luften eller knuses ved at støde sammen med en anden Vognrække.«

Vi vil ikke lade den overfølsomme H. C. Andersens indtryk af jernbanen stå alene, men også bringe et lille uddrag af et brev Ingemann i 1853 skrev til Grundtvig, da jernbanen blev anlagt ved Sorø. — »Her er alt slaet en bred Alfavej over Enden af Søen, og naar Jernbanen bliver færdig, vil jeg daglig kunne se Dampen og høre den stygge Piben, hvormed det travle Dagligliv bruser gennem Verden. Det er jo i sin Orden og hører til vor Holden-Skridt med Tiden, men det er ikke efter min Smag..«

Om anlæg af baner i Jylland kom der til at stå stor strid, idet man ikke kunne blive enig om banernes retning. Et parti ville have en længdebane midt ned gennem halvøen fra Limfjorden over Viborg med tilslutning til Altona—Kielbanen, da landbrugets vigtigste udførselssted var Hamborg. Et andet nærrede af politiske grunde ængstelse for sammenknytning med de tyske landsdele og så hellere en nærmere forbindelse mellem Jylland og Øerne, ligesom man forudså de østjydske købstæders totale ødelæggelse, hvis banen blev ført udenom disse. Endelig ønskede et tredje parti tværbaner for at fremme handelen med England, der efter toldreformerne i 1840erne havde mulighed for at udvikle sig til landbrugets hovedaftager.

Kampen bølgede frem og tilbage, men endelig i 1862 blev så banen Aarhus—Randers anlagt. Fra dette tidspunkt kommer der fart i udviklingen, og hvert år i den følgende periode gøres et nyt baneafsnit færdigt.

I 1879 blev den første privatbane anlagt, nemlig Vemb—Lemvig. Privatbanerne var i begyndelsen nærmest kun af lokal interesse og overvejende sidelinier til de bestående statsbaner.

Loven af 8. maj 1894 blev imidlertid af grundlæggende betydning for

privatbanerne, idet de nu fik statstilskud, og følgen blev da også, at der i den efterfølgende tid kom betydelige nye anlæg i drift. Ja, udviklingen var så voldsom, at privatbanernes banenet i 1921 var blevet 179 km læn- gere end statsbanernes. Den samlede længde af såvel stats- som privat- banernes spor var samme år 4976,2 km.

Hans Smidth: Hedeboønder.

En del af privatbanerne kom i tidens løb under statsbanedrift, og andre blev nedlagt, således at der i 1950 fandtes 2653,7 km statsbanespor og 2161,3 km privatbane eller ialt 4815 km.

Da jernbanenettets størrelse imidlertid kun giver et dårligt billede af størrelsesforholdet mellem de to institutioner, bringes nedenfor et lille uddrag af statistikken over materiel og ydeevne.

Jernbanevæsenet 1949—50.

	Statsbaner	Privatbaner	Ialt
Banenettets længde ..	2653,7 km	2161,3 km	4815,0 km
Fastansat personale ..	19890	2184	22074
Antal rejser	ca. 96 mill.	ca. 15 mill.	ca. 111 mill.
Gods	ca. 7 mill. tons	ca. 2 mill. tons	ca. 9 mill. tons
Samlet indtægt	ca. 338 mill. kr.	ca. 47 mill. kr.	ca. 385 mill. kr.
Anlægs kapital	ca. 568 mill. kr.	ca. 143 mill. kr.	ca. 711 mill. kr.
Antal personvogne ..	1531	475	2006
Antal gods- og kreaturvogne	14691	2556	17247

Banernes kulturelle betydning kan ikke let overvurderes, og ikke mindst landbruget kom til at nyde gavn af den lettelse, der skete i transporten af landbrugsproduktionen.

Med banerne fulgte muligheder for kultivering af dårlige og tyndt befolkede egne, nye byer opstod, det var, som man rykkede nærmere til hinanden.

Broer spændtes over fjord og bælt, elektriske tog, lyntog, alt var medvirkende til at skabe respekt og beundring for vort jernbanevæsen, og når dertil kommer, at statistikerne har regnet ud, at man i 22 800 år skal køre uafbrudt med en fart af 100 km i timen for at blive dræbt ved en jernbaneulykke, er det kun naturligt, at man i dag med glæde og sindsro begiver sig ud på en jernbanerejse.

Med automobillets fremkomst påførtes der banerne en hård konkurrence, og navnlig blev striden mellem rutebilerne og jernbanerne bitter. Rutebilerne var et mere smidigt transportmiddel end banerne, idet de bogstavelig talt hentede de rejsende ved døren. I begyndelsen af 1930'erne begyndte banerne at overtage en del bilruter og da navnlig der, hvor disse forbandt større byer og løb parallelt med jernbanen. Om udviklingen indenfor de sidste års rutebiltrafik fortæller nedenstående opstilling.

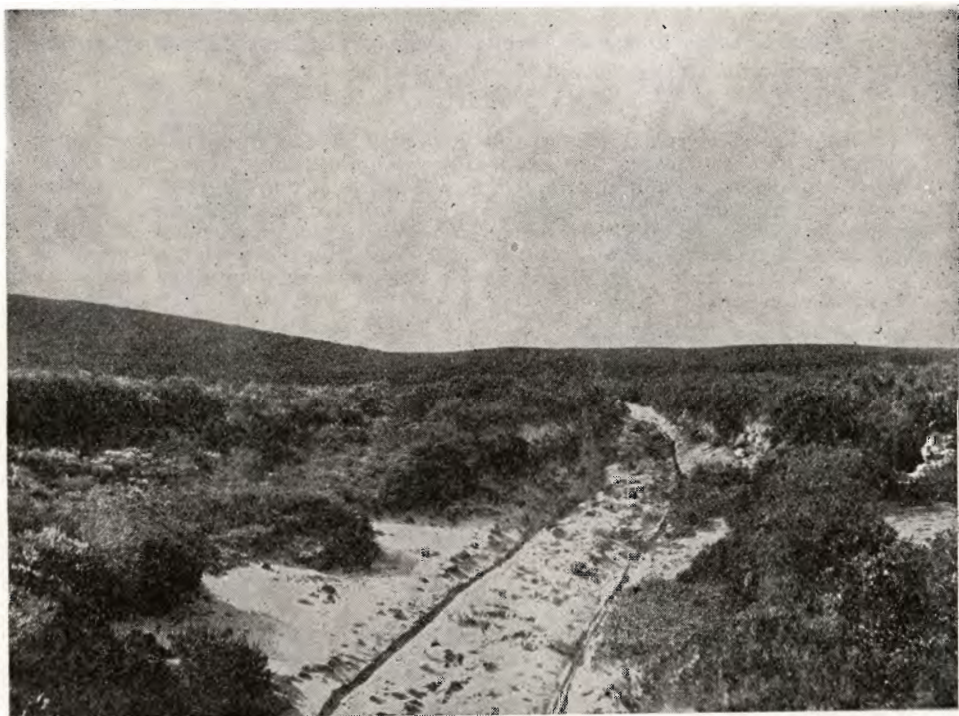
Rutebiler.

		Antal		Rute- længde km	Pladsantal
		ruter	vogne		
Jylland	1926	460	504	12910	6457
	1940	503	722	13627	15357
	1950	617	1044	18040	27436
Øerne	1926	255	291	6510	3810
	1940	241	308	5810	6353
	1950	318	520	8465	15422
Ialt	1926	715	795	19420	10267
	1940	744	1030	19437	21710
	1950	935	1564	26505	42858

Ikke alene gennem persontrafikken påførtes der banerne konkurrence, også godstrafikken gik det ud over. Vel var rutebilernes tag tit forsynet med tårnhøje pakkedynger, men oprettelsen af fragtmandsautomobilruterne kom til at betyde endnu mere. Den allersidste tid har vist, hvorledes banerne også har taget denne konkurrence op, idet man nu ser banernes fragtbiler udgå fra alle større stationer og bringe godsforsendelserne ud til adressaten i de fjerneste dele af landet.

Lad os blandt alle teknikkens vidundere indenfor trafikmidlerne ikke glemme den kære cykel, der blev menigmands mest populære befordring.

Den første velocipede eller væltepeter, som den kaldtes, kom i slutningen af 1860'erne her til landet, men det var opfindelsen af safetyen i 1884, der gav stødet til den vældige udbredelse, cyklen fik. Mekanisk snille forbedrede den fra år til år, og nu er den hvermands eje.

Hjulspor gennem heden i 1904.

En lang vej ligger bag os. Fra fortidens »onde« veje til nutidens bekvemmeligheder ligger et åremål, hvor teknikken stadig tiltvang sig nye sejre.

Vi er standset et øjeblik og har med »de gamles« øjne set tilbage på svundne tiders besværligheder, så fortsætter vi — måske med større glæde — ad nye veje.

Th. Th. Hove.

I få ord — ★

★ ★

Hedeselskabets forretningsførere

Proprietær *Laurids Møller*, Damagergaard, Hobro, har på grund af sygdom ønsket at fratræde som hedeselskabets forretningsfører for *Glenstrup* distrikt. Dette hverv er herefter overtaget af gårdejer *Chr. Laursen Kirketerp*, Kordamgaard, Onsild.

*

I efteråret 1953 har det været planlagt at plante 83 millioner træplanter i Ungarn. Det er staten, der gennemfører tilplantningen, men foreninger og privatpersoner kan få planter til nedsat pris. Det er navnlig for at øge bevoksningerne på fjeldsiderne, at arbejdet udføres, men plantningerne er også et led i bestræbelserne for at fremme og hjælpe landbruget i Ungarn, hvor sommertørkerne volder stor skade i de østlige dele af den udstrakte pusta — det ungarske sletteland, hvor begrebet læplantning hidtil har været næsten ukendt.

*

Inspektør *Johs. Knudsen*, Tylstrup, oplyser, at merglingen af statens 3000 tdr. ld., der er indtaget til græsland i Lille Vildmose, nu er afsluttet. Siden 1940 er der ialt udkørt 150 000 m³ mergel.

*

Fra plantningsforeningerne

Hover m. fl. plantningsforeninger, hvis formand er lærer *Kaae* i Thorsted har i 1953 udleveret 53 600 nåletræer og 6300 løvtræer.

— *Hammerum herreds plantningsforening* har i 1953 til 196 medlemmer udleveret 227 300 nåletræer og 106 000 løvtræer. Formanden, forst-assistent *Otto Christensen* omtalte på generalforsamlingen i Herning, at planterne i 1953 alle syntes at have fået en god start, idet nedbøren havde været særdeles gunstig. På generalforsamlingen fik *Søren Thorsted Sørensen*, Christianshede, overrakt et sølvbæger for 25 års virke som kredsfor-stander. I et foredrag efter generalforsamlingen tog skovrider *Mørch Sørensen* stærkt til orde for udvidet samarbejde med landbrugskonsulenterne.

— *Gedsted og omegns plantningsforening* har udleveret 100 900 nåletræer og 36 300 løvtræer til 219 medlemmer. På generalforsamlingen oplyste formanden, *N. P. Kjærsgaard*, Strandby, at foreningen havde modtaget 300 kr. som gave fra Vesthimmerlands mergelselskab, da dette selskab opløstes.

*

I Finland er man begyndt på et forsøgsarbejde med såning af træfrø fra flyvemaskine.

*

Et udvalg i Ø. Brønderslev har besluttet at rejse et mindesmærke for mejeriejer *Frederik Krogh*, der på mange områder var en foregangsmand på sin egn. Mergelsagen var et af de spørgsmål, der interesserede ham mest, og det var bl. a. ham, der gav stødet til oprettelsen af det første mergelselskab med solidarisk ansvar. *Frederik Krogh* døde i 1921. Efter indstilling fra Børglum herred findes hans navn på en af stenene i Kongshus Mindepark.

*

I hedeselskabets årsberetning har været omtalt den omfattende opdyrkning, som godsejer *Dose* i 1951—52 har foretaget vest for Grove omkring Vestorp. Læserne vil erindre nogle billeder fra høsten i 1953 på det, der kaldtes »Danmarks største rugmark«, hvor 5 mejetærskere arbejdede på een gang. Nu har godsejer *Dose* tilbudt statens jordlovsudvalg at overtage ca. 600 tdr. ld. af de opdyrkede arealer.

*

Den gamle fårehyrde

Maleren *Vermehren* har malet et stort antal smukke billeder, men det mest kendte er vel »Faarehyrden paa Heden«, hvor man ser en gammel vadmelsslædt hyrde med strikkehøj, stunthoser og hund og omgivet af får, der søger føden rundt i lyngen. Arbejdet findes i flere udførelser, både

i olie og pen. Den mest levende og karakteristiske tegning opbevares nu i Hirschsprungs museum, som gav hedeselskabet tilladelse til at reproducere den på en helside i »Hedens opdyrkning i Danmark«.

Nu oplyser *Aug. F. Schmidt*, at modellen til fårehyrden hed *Poul Jensen* og boede i Christianshede. Han var født i 1784 i Tolstrup i Them sogn og døde i Ravnholt, Bording, 1875. Billedet er malet i 1854, da *Vermehren* var gæst på Sejlgaarden ved Funder, og landskabet er motiv fra Kolpensig i Christianshede sogn.

*

En medarbejder ved det svenske tidsskrift »Skogen« beretter om et besøg ved Meksikos ældste og største træ, hvis latinske navn er *Taxodium mucronatum*. I daglig tale omtales det som tuletræet, idet det findes tæt ved en kirke, Sct. Marie del Tule. En meter over jorden har stammen en diameter på 12 meter og en grundflade på 60 m². Dets højde er 41 meter, og når solen står i Zenith dækker dets skygge ca. 800 m². Dets totale kubikmasse anslås til ca. 1000 m³ og dets alder til ca. 2000 år.

*

Statistisk årbog for 1953 — der udkom i december — oplyser, at der iflg. erhvervstællingen i 1948 nu findes 307 941 ha skov og plantage i Danmark fordelt på 540 områder. Der er i opgørelsen kun medtaget arealer over 100 ha. 251 171 ha heraf er tilplantet. I januar 1948 var der ialt be-

skæftiget 10 239 personer i disse skove, men i juni samme år kun 6458 personer. I driftsåret 1947—48 udbetaltes der ialt 35,2 mill. kr. i lønninger, d. v. s. godt 140 kr. pr. ha bevokset areal.

*

Fra hedeselskabets grundforbedringsvirksomhed

Hedeselskabets mose- og engafdeling har i november måned 1953 fuldført: 186 dræningsarbejder omfattende 707 ha tli en udgift af 1 074 360 kr., 13 vandløbsreguleringer med 509 ha til 437 520 kr., 2 opdykningsarbejder med 28 ha til 9200 kr., 2 kalknings- og merglingsarbejder med 71 ha til 10 340 kr. og 20 sager af forskellig art til 4840 kr., eller ialt 223 arbejder med ialt 1315 ha til 1 536 260 kr.

I samme måned er der ved samtlige distrikter færdigprojekteret og tilstillet rekvirenterne 311 arbejdsplaner omfattende ialt 1620 ha til 2 278 645 kr.

C. V. S. L.

*

I Vejle amts årbog for 1953 har forfatteren *Rasmus Mortensen*, Vejle, skrevet det mest omfattende bidrag, en fyldig og interessant redegørelse for hedeopdyrkningen i Vejle amt.

*

Bovlundplovens sang

Dit navn skal til sene tider stå
indhugget i bautastene,
du hedebondens kår forstod,
hvad andre end måtte mene.

Hvad det betyder fuldt og helt,
kun hdebonden ved,
thi han har set, hvad tørken tog,
og bort det hele sved.

Din plov skal køre heden rundt,
den pløjer mer og mer,
begraver sand og lyng og al,
og op den gule ler.

Velsignelse og frodighed
nu følger i dit spor,
derfor der lyde skal en tak
fra hedebednders kor.

Chr. Rasmussen, Forsomho, Ølgod.

*

Distriktsbestyrer ved hedeselskabet i Haderslev, amtsvandinspektør *Th. P. Nielsen* er udnævnt til Ridder af Dannebrog.

*

Den norske tørveproduktion

er i 1953 gået betydelig tilbage i forhold til foregående år. En del af årsagen søges i, at staten for 1953 ophævede subsidieordningen, som hidtil havde udgjort 8 kr. pr. m³, og at garantien for afsætningen først blev bekendtgjort meget sent på året. Produktionen har i 1953 udgjort 846 100 m³, hvilket er en tilbagegang fra året før på 265 750 m³. Det er for 1953 kun 58 % af normal produktion. Produktionen svarer til brændværdien af 106 000 tons kul og i pengeværdi ca. 18,4 mill. kr.

*

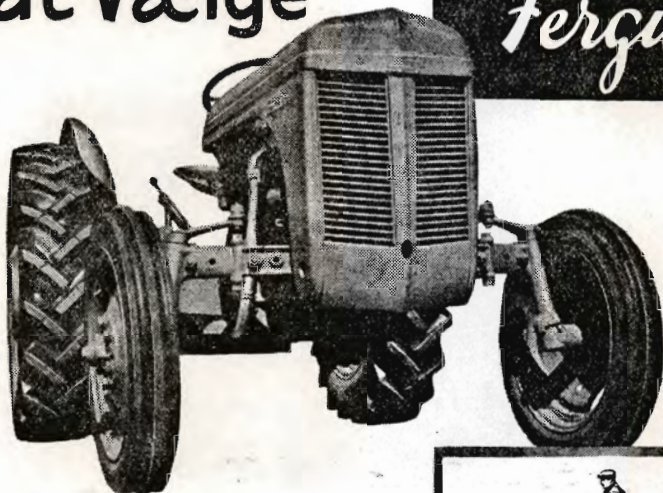
Iflg. folketællingen i 1940 var der dengang 199 841 selvstændige udøvere af landbrugserhverv og ialt 965 014 personer, der var tilknyttet dansk landbrug direkte, d. v. s. medhjælpere, hustruer og børn. Den nu offentliggjorte beregning for folketællingen i 1950 viser en tilbagegang til 194 200 selvstændige udøvere af erhvervet og ialt 907 100 personer tilknyttet det.

Medhjælpertallet i landbruget er i samme periode faldet fra 233 246 til 190 000. Samtidig er antallet af medhjælpere i husgerningen, altså antallet af piger, faldet fra 75 133 til 49 600, således at den samlede tilbagegang af lønnet medhjælp udgør 68 779 personer.

*

Det betaler sig altid at vælge

Ferguson

FERGUSON-traktoren arbejder som en enhed med hvert originalt FERGUSON-redskab - og giver størst udbytte pr. liter brændstof!

Uanset om DERES bedrift er stor eller lille, og uanset om jorden er let eller tung — så er det FERGUSON-TRAKTOREN, De bør vælge. Den giver flest kroner hjem for hver De giver ud! — Snart 25000 danske landmænd kan dokumentere dette!

FERGUSON bevarer altid sin værdi. Det beviser de høje priser, der betales for brugte FERGUSON traktorer!

FERGUSON er traktoren, der passer alle vegne.

Det er den geniale patenterede konstruktion af FERGUSON-trepunktsophængningen, der bevirker, at traktor og redskab arbejder som en enhed. Vægten af redskabet plus jordens vægt og tryk på dette forøger vægten på traktorens baghjul og giver automatisk vægt og kraft til at udføre det ønskede arbejde.

Med ca. 30 Hk benzinmotor... kr. 9,780
Med 4 cyl. dieselmotor..... kr. 11,780
ab fabrik incl. hydraulisk løfteanordn. etc.

— og bed den nærmeste
FERGUSON traktoren

aut. forhandler demonstrere
og redskaberne for Dem!

NORDISK TRACTOR COMPANY A/S

NORDISK DIESEL A/S

BORGMESTER CHRISTIANSENS GADE 55 - KØBENHAVN SV. - CENTRAL 3812

*De danske Mejeriforeningers
Tællesorganisation*

SEKRETARIAT OG ADMINISTRATION

MEJERIKONTORET

RAADHUSPLADSEN 3 · AARHUS

Hede-, mose- og engpløjning

med 24" Fraugdepløv — plantepløjning, kniv-harvning samt rydning af hegn og granstød.

K. Jørgensen, Jyllandsgade 11, tlf. Grindsted 288

Mejeriernes og Landbrugets ULYKKESFORSIKRING

Telefon Minerva 350
Gensidigt selskab

Vester Farimagsgade 19
København V.

Ansvarsforsikring

Automobilforsikring

Randers

MØRTELVÆRK OG
BETONRØRSFABRIK

v/ Marius Ødum
Kristrup pr. Randers
Tlf. 400 Randers fri not.

Kun \triangle mærkede varer føres
Største lager
Bedste kvaliteter
Forlang tilbud

Hulkjærhus Planteskole

RØDKJÆRSBRO
Telefon Ans 25

Planter til skove,
lehegn og haver

Nivaagaard Teglværk

Nivaa telefon nr. 9

DRÆNRØR . MURSTEN . TAGSTEN

RØDE DRÆNRØR

føres altid på lager fra 2" til 8" - Tilbud til tjeneste

A/S GAMMELGAARD TEGLVÆRK
Telefon 187 . Skive

Aarhus Privatbank

Stiftet 1871

Aarhus: Hovedkontor
København: Nygade 1

Aktiekapital og Reserver
andraget ialt ca. Kr. 23.100.000,—

Røde drænrør

indtil 16" diameter

A/S Hvorslev Teglværk
pr. Ulstrup - Telefon 67 Ulstrup

H. Theut

VIBORG - Tlf. 1559 . 1560

Brunkul - Mergel - Kalk

Midtjydsk Brunkul Industri

Tlf. Kølkeer 28 x

Katrinebjerg Teglværk

Tlf. Hejnsvig 17

Mursten - Drænrør

Teglværkernes SALGSKONTOR

ESBJERG

Telefon 265 . 546

Drænrør

2" - 15"

Mursten - Tagsten

Kaas- Briketter

Hovedforhandler:

Nordjyllands
Kulkompani
Nørresundby
Telf. 4227 . 4228

Fabrik: Kaas
Telf. Kaas 11

Herning Hede- & Discontobank

10-12 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ -5
Telefon 5 . 273 . 720

Tårnsilosten
Drænrør
Baumadæk
Tagsten
Mursten

KÄHLERS Teglværk Korsør

Aktieselskabet
L. Hammerich & Co.
Specialforretning i bygningsartikler
Grundlagt 1854 . Tlf. 2 71 55 (3 lin.)
Aarhus

ANVEND TØRVESTROELSE VED DRÆNING . . .

På jorder med fintsandet undergrund kan en tilsanding af drænrørene forebygges ved anbringelse af et lag tørvestroelse »hundekød« omkring stødfugerne.

Spørg hedeselskabet

A/s Fiskbæk Briketfabrik

Herborg 12

Jydsk Skovfrø

Løndal pr. Addit - Tlf. Burgårde 6 u

Frøindsamling i godkendte og udvalgte bevoksninger
Alt frø leveres med angivelse af afstamning og spireevne
Klængning og opbevaring for skovdistrikter

Prisliste sendes på forlangende

RESENBRO

CEMENTSTØBERI

v/ ingeniør C. G. Madsen
Telefon 34

Prima betonrør efter dansk
ingeniørforenings normer

Mrk. \triangle i alle gangbare dimen-
sioner fra 10-60 cm såvel med
som uden muffe

HØJSLEV TEGLVÆRKER A/S

Prima, røde drænrør

i størrelse fra 2 til 15 tommer . Indhent tilbud Tlf. Højslev 3

HAMMERUM HERREDS

Spare- og Laanekasse

Herning - Telf. 10 . 314
Østergade 6

Kontortid: 10-12,30 og 14,30-17

Alle arter jordbrugskalk -

SKANDINAVISK KALK & KRIDT 1/3

Hasseris - Aalborg telefon 9253 - Alba 10650
Værket telefon Sdr. Tranders 110

Katalog sendes
gratis paa
Forlangende

Røde
drænrør
2"-12"

● Fredenshøj Teglværk
Aabenraa . Telefon 2127

PALUDANS PLANTESKOLE

--- KLARSKOV ---
130 tdr. land

Skovplanter, hæk- og
hegsplanter, allétrær

Forlang prisliste
TELEFON KLARSKOV NR. 9

Petersværk Betonvare-Industri

Nørresundby . Telf. 1055 (2 lin.)

Alt i betonvarer efter D. S. 400
Renseanlægget »Ringtanken« (Dansk patent nr. 59820)

Varde Bank

Esbjerg afdeling

Kongensgade 62
og fiskerihavnen

Rødkjærsbro Cementvarefabrik

ved I. T. Birk Telef. Rødkjærsbro 14

FØRER KUN \triangle MÆRKEDE VARER
Alle arter betonvarer til afvanding og kloak føres
Forlang tilbud

Trifolium Frø

KØBENHAVN

RANDERS

EN BRÆNDEOVN

*De vil faa
fornøjelse af*

Der er altid en RIBE-model til formålet.

Ønsker De en brændeovn, brændekamin, brændekomfur eller tørveovn — så tal med en RIBE-forhandler — eller skriv efter brochure.

RIBE JERNSTØBERI A/S

RIBE — TELF. 261 (3 LIN.)

Handelsbanken i Viborg

Filial af Aktieselskabet
Københavns Handelsbank

Kontortid: 9—15
Telefon 1500 (5 linier)

Kontor i Karup

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

Telefon 1400 (3 lin.)

Sct. Mathiasgade 68
Kontortid: Kl. 9—15

Børnelammelses- og ulykkesforsikring

Den gensidige
Landsbo-Sygeforening

Vesterbrogade 15
København V.
Telef. 6659 - 5974

Alt i cementvarer,

rør i alle gængse størrelser efter ingeniørf. normer.

Tjæreborg cementstøberi,

Hurtig levering. Telefon 21. Reel betjening.

Røde DRÆNRØR

fra 2"-12" haves
altid på lager
Forlang tilbud

»Sofienlund«

Teglværk
Telefon 10 Ulstrup

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Landbrugslofteriet

udlodder årligt
kr. 5.485.620

Største gevinst
2 gange årligt

kr. 80.000

FRÆSNING

af eng og mose udføres med Diesel-tractorer
til konkurrencedygtige priser.

Johs. Kirk, Svejstrup pr. Bjerregrav — Telefon Raasted 107

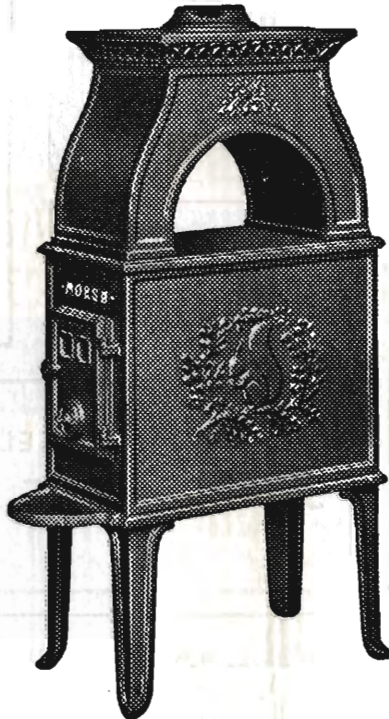
NB. Mangeårig fræsertøler ved hedeselskabet, hvortra fineste
anbefaling foreligger

FORLANG
„ODIN“
ØL
FINESTE KVALITETER

AALBORG
AKVAVIT

Morsø Støbejerns

AKTIESELSKABET
N.A. Christensen & Co.
KGL. HOFLEVERANDØR
NYKØBING MORS

Redaktionsudvalg: Afdelingsleder, skovridder B. Steenstrup (formand),
forstander N. C. Nielsen og civilingeniør A. Fredborg.

Redaktør: Har. Skodshøj.

Carlo Mortensens Bogtrykkeri, Viborg